



Bölüm 3

Çocuklarda Dışsal Davranışsal Bozukluklar

Meryem AYDIN¹

GİRİŞ

Davranış bozukluğu gerek çocukluk döneminde gerekse ergenlik döneminde oldukça sık görülen ve başkalarına zarar verici davranışların yanı sıra toplumsal kural ve normların sürekli olarak ihlal edildiği bir bozukluktur (Canat, 2011).

Davranış problemleri psikolojik açıdan ele alındığında, çocukların davranışlarıyla ilgili olarak iki temel sınıflandırma yapılmıştır. Bunlar; “içe yönelim sorunları” ve “dışa yönelim sorunlarıdır”. “İçe yönelim sorunları” örtük olan sorunları ve bunlara yönelik geliştirilen davranışları kapsarken “Dışa yönelim sorunları” ise dış dünyaya yöneltilmiş, açık ve daha gözlenebilir davranışları içermektedir. Dışa yönelim sorunları, saldırganlık, söz dinlememe, karşı gelme, küfürlü konuşma, hiperaktivite, zarar verme, başkalarını suçlama, suç işleme gibi davranışlar olarak sıralanabilir (Çavuş Bekçe, 2019; Ekşisu, 2017) Kitabın bu bölümünde dışa yönelim davranışlar(dışsal davranışsal bozukluklar) içerisinde yer alan; dikkat eksikliği ve hiperaktivite, karşıt olma karşıt gelme bozukluğu, davranım bozukluğu ve zorbalık konuları ele alınacaktır.

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocukluk çağının en yaygın görülen psikiyatrik bozukluklarından biridir. DEHB sık görülen bir bozukluk olmasının yanı sıra, tedavi edildiğinde belirgin düzelme elde edilebilmesi; tedavi edilmediğinde ise erişkinlik dönemine kadar pek çok psikiyatrik ve sosyal uyum sorununa yol açması nedeniyle oldukça ilgi çeken ve sağlık profesyonelleri tarafından en çok araştırılan bozukluklardan biridir (Ercan, 2010; Konuk Şener, 2015).

¹ Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği AD. meryemaydin@duzce.edu.tr

tırmalar problem çözme becerileri gelişmiş olan çocukların daha az zorbalığa maruz kaldıkları ve zorbalık yaptıklarını ortaya koymuştur (Ekim, 2015)

Okul hemşiresi öğrencilerin okul içindeki riskli davranışlarını, aileleri açısından riskli durumda olanları ve zorbalığı hazırlayıcı faktörleri (gözlüklü, çok şişman ya da zayıf olma vb) göz önünde bulundurarak riskli grupları belirlemelidir. Riskli gruplar belirlendikten sonra okul çalışanları ve öğrencilere zorbalık (zorbalığın nedenleri, olumsuz etkileri ve önlenmesine yönelik alınabilecek tedbirleri) ve benlik saygısını yükseltmeye yönelik eğitimler verilmelidir. Ayrıca okul hemşiresi karın ve baş ağrısı, uykusuzluk gibi akran zorbalığının neden olabileceği psikosomatik şikâyetler, vurma çarpma, yaralanma gibi fiziksel şikâyetler nedeni ile okul revirine sık başvuran öğrencilerin sağlık sorunlarının çözümünde yer almalıdır (Arslan, 2008; Ekim, 2015).

KAYNAKLAR

- Ahmed, E., & Braithwaite, V. (2006). Forgiveness, reconciliation, and shame: Three key variables in reducing school bullying. *Journal of Social Issues*, 62(2), 347–370. <https://doi.org/10.1111/J.1540-4560.2006.00454.X>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. <https://doi.org/10.1176/APPI.BOOKS.9780890425596>
- Ardıç Akyol, Ü., & Ercan, E. S. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Klinik Özellikler ve Tanı. In *Nörogelişimsel Bozukluklar*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ardıç Akyol, Ü., Kutlu, A., Durak, S., & Ercan, E. S. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Tedavi Seçenekleri. In N. Mukaddes Motavalli & E. S. Ercan (Eds.), *Nörogelişimsel Bozukluklar2*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ardıç, Ü. A., Ercan, E. S., & Durak, S. (2016). Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu. In A. P. Akay & E. S. Ercan (Eds.), *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği.
- Arslan, S. (2008). *Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram ve Aile İlişisinin Akran Zorbalığına Etkisi* [İstanbul Üniversitesi]. <http://genclikbirikimi.org/kunye-3039-lise-ogrencilerinde-oz-kavram-aile-iliskisinin-akran-zorbaligina-etkisi-tez>
- Arslan, S., & Savaşer, S. (2009). *Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü*. <http://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12415/3594>
- Aslan, F., & Kubilay, G. (2016). Farklı Sosyodemografik Özelliklere Sahip Olan Ailelerin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklara İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Hemşireliği - Özel Konular*, 2(1), 47–53. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-farkli-sosyodemografik-ozelliklere-sahip-olan-ailelerin-dikkat-eksikligi-ve-hiperaktivite-bozuklugu-olan-cocuklara-iliskin-bilgi-duzeylerinin-belirlenmesi-75538.html>
- Avcı, D., & Kelleci, M. (2016). Öfke Kavramı. In *ERGENLERE YÖNELİK ÖFKE YÖNETİMİ*. Akademisyen Tıp Kitabevi. <https://www.nobelkitabevi.com.tr/cocuk-ve-ergen-psikiyatrisi/9630-ergenlere-yoenelik-oefke-yoenetimi-okul-hemsireleri-ve-rehber-oegretmenler-icin-9786059354196.html>
- Biederman, J., TJ, S., MC, M., & SV, F. (2010). A naturalistic 10-year prospective study of height and weight in children with attention-deficit hyperactivity disorder grown up: sex and treatment effects. *The Journal of Pediatrics*, 157(4). <https://doi.org/10.1016/J.JPEDI.2010.04.025>

- Bolat Ünsel, G., & Ercan, E. S. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu: Tanı Kriterleri, Tarihçe ve Epidemiyolojik Veriler. In N. Mukaddes Motavalli & E. S. Ercan (Eds.), *Nörogelişimsel Bozukluklar*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Canat, S. (2011). Davranış Bozukluğu. In A. Ekşi (Ed.), *Ben Hasta Değilim: Çocuk Sağlığı Ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü* (2.bsk., p. 791). Nobel Tıp Kitabevleri.
- Çavuş Bekçe, F. Ö. (2019). *Yıkıcı Davranışlar Gösteren İlkokul Öğrencilerine Yönelik Çözüm Odaklı Yaklaşım Dayalı Grupla Okul Sosyal Hizmet Müdahalesi Etkililiğinin İncelenmesi* [Hacettepe Üniversitesi]. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/7576>
- Clavenna, A., & Bonati, M. (2017). Pediatric pharmacoepidemiology - safety and effectiveness of medicines for ADHD. *Expert Opinion on Drug Safety*, 16(12), 1335–1345. <https://doi.org/10.1080/14740338.2017.1389894>
- Çöp, E., Ebru, S., Kültür, Ç., & Dinç, G. Ş. (2017). Anababalık Tutumları ile Dikkat Eksikliği ve. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(1), 25–32. <https://doi.org/10.5080/u11227>
- Demir, K., & Küçük, S. (2020). Akran Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programlarında Güncel Yaklaşımlar ve Hemşirelik Roller. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2).
- Demirtaş, A. S. (2019). İçer Kapanık ve Saldıran Çocuklar ve Eğitimcileri. In u S. Avşaroğlu & K. Öğülmüş (Eds.), *Zor Çocukların Eğitiminde Psikoeğitsel Yaklaşımlar ve Birlikte Yaşam*. Vize Akademik Yayınevi.
- Duncan, R. D. (2010). FAMILY RELATIONSHIPS OF BULLIES AND VICTIMS. In *Bullying in North American Schools*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203842898-25>
- Ekim, A. (2015). Ergenlerde Riskli Sağlık Davranışları. In A. Ocakçı & F. Üstüner Top (Eds.), *Ergen Sağlığı*. Göktuğ Yayınevi.
- Ekşi, A. (2011). Şiddet Zorbalık ve Kabadayılık. In A. Ekşi (Ed.), *Ben Hasta Değilim: Çocuk Sağlığı Ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü*.
- Ekşisu, M. (2017). *Davranış sorunları olan 3-6 yaş çocuğa sahip anababalar için geliştirilen "Anababalık destek programının" etkililiği* [Ankara Üniversitesi]. <https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/73436>
- Ercan, E. S. (2010). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu*.
- Ercan, E. S. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Etiyolojisine Genel Bir Bakış. In N. Mukaddes Motavalli & E. S. Ercan (Eds.), *Nörogelişimsel Bozukluklar*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Erdem, M. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalık algıları ve zorbalıkla baş etme stratejilerinin incelenmesi* [Ege Üniversitesi]. <https://tezarsivi.com/okul-oncesi-donem-cocuklarinin-zorbalik-algilari-ve-zorbalikla-bas-etme-stratejilerinin-incelenmesi>
- Erk, A. B. (2019). Akran Zorbalığı Etkinlik Kitabı. In E. Ekinoks Yayınevi. <https://www.fidankitap.com/akran-zorbaligi-etkinlik-kitabi>
- Eskil, E. Ö. (2020). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu derecelendirme ölçeği-IV okul öncesi sürümü Türkçe versiyonu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. <http://openaccess.cag.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12507/1355>
- Ghosh, A., Ray, A., & Basu, A. (2017). Oppositional defiant disorder: current insight. *Psychology Research and Behavior Management*, 10, 353. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S120582>
- Görgün, B. (2019). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimcileri. In S. Avşaroğlu & K. Öğülmüş (Eds.), *Zor Çocukların Eğitiminde Psikoeğitsel Yaklaşımlar ve Birlikte Yaşam*. Vize Akademik Yayınevi.
- Gürhan, N. (2017). Her Yönü ile Akran Zorbalığı. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Hemşireliği - Özel Konular*, 3(2), 175–181. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-her-yonu-ile-akran-zorbaligi-79448.html>
- Harstad, E., AL, W., SK, K., RC, C., S, K., E, C., RG, V., & WJ, B. (2014). ADHD, stimulant

- treatment, and growth: a longitudinal study. *Pediatrics*, 134(4), e935–e944. <https://doi.org/10.1542/PEDS.2014-0428>
- Havighurst, S., & Harley, A. (2007). *In the frontiers of emotionally intelligent parenting*. www.scientiapublications.com
- Holmskov, M., Storebø, O. J., Moreira-Maia, C. R., Ramstad, E., Magnusson, F. L., Krogh, H. B., Groth, C., Gillies, D., Zwi, M., Skoog, M., Gluud, C., & Simonsen, E. (2017). Gastrointestinal adverse events during methylphenidate treatment of children and adolescents with attention deficit hyperactivity disorder: A systematic review with meta-analysis and Trial Sequential Analysis of randomised clinical trials. *PLOS ONE*, 12(6), e0178187. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0178187>
- Karatoprak, S., & Özcan Özel, Ö. (2019). Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ve Davranım Bozukluğu. In *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Kirves, L., & Sajaniemi, N. (2012). Bullying in early educational settings. <http://Dx.Doi.Org/10.1080/03004430.2011.646724>, 182(3–4), 383–400. <https://doi.org/10.1080/03004430.2011.646724>
- Konuk Şener, D. (2015). Ergenlerde Görülen Duygusal, Düşünsel ve Davranışsal Sağlık Sorunları. In A. F. Ocakçı & F. Üstüner Top (Eds.), *Ergen Sağlığı* (pp. 181–185). Gök- tuğ Yayınevi.
- Köroğlu, E. (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. Hekimler Yayın Birliği. <https://www.dr.com.tr/Kitap/Dsm-5-Tani-Olcutleri-Basvuru-El-Kitabi/Egitim-Basvuru/Psikoloji-Bilimi/urunno=0000000567748>
- Leopold, D. R., Bryan, A. D., Pennington, B. F., & Willcutt, E. G. (2015). Evaluating the construct validity of adult ADHD and SCT among college students: A multitrait-multimethod analysis of convergent and discriminant validity. *Journal of Attention Disorders*, 19(3), 200. <https://doi.org/10.1177/1087054714553051>
- Mishna, F. (2012). *Bullying: A Guide to Research, Intervention, and Prevention - Faye Mishna - Google Kitaplar*. Oxford University Press. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=CltpAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=prevention+bullying+family+relationships&ots=9H2Y6NatWT&sig=__D_KxFvVzNhosoe6EjmDgKi-wU&redir_esc=y#v=onepage&q=prevention+bullying+family+relationships&f=false
- Morrison, J. R., & Flegel, K. (2016). *Interviewing children and adolescents : skills and strategies for effective DSM-5 diagnosis*. 493.
- Ocakçı, A. F., & Karakoç, A. (2018). Çocuklarda Uyum ve Davranış Sorunları ve Hemşirelik Yaklaşımı. In Z. Conk, Z. Başbakkal, H. Bal Yılmaz, & B. Bolışık (Eds.), *Pediatric Hemşireliği*. Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Ogelman, G. (2018). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı ve Anne Babalar. *Çoluk Çocuk Dergisi*.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 35(7), 1171–1190. <https://doi.org/10.1111/J.1469-7610.1994.TB01229.X>
- Olweus, D. (1996). *The Olweus Bully/Victim Questionnaire*. https://www.researchgate.net/publication/247979482_The_Olweus_BullyVictim_Questionnaire
- Öner, Ö. (2019). *Okul Öncesi Dönemde Psikososyal ve Davranışsal Sorunları Olan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşadığı Güçlükler ve Başetme Biçimleri | AVESİS [Marmara Üniversitesi]*. <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/779496dc-fcc6-4751-a6b8-e197670d08b2/okul-oncesi-donemde-psikososyal-ve-davranissal-sorunlari-olan-cocuklari-ebeveynlerinin-yasadigi-guclukler-ve-basetme-bicimleri>
- Özbek, M. M., & Aksu, H. (2019). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Nedir? Ne Değildir? In F. Toros & G. Güler Aksu (Eds.), *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile İlgili Herşey*. Akademisyen Kitabevi.
- Paul, H. A. (2017). *Interviewing Children and Adolescents: Skills and Strategies for Effec-*

- tive DSM-5 Diagnosis. *Child & Family Behavior Therapy*, 39(2), 148–155. <https://doi.org/10.1080/07317107.2017.1307681>
- Polanczyk, G., MS, de L., BL, H., J, B., & LA, R. (2007). The worldwide prevalence of ADHD: a systematic review and metaregression analysis. *The American Journal of Psychiatry*, 164(6), 942–948. <https://doi.org/10.1176/AJP.2007.164.6.942>
- Şahin Örnek, H. (2018). Erken Çocuklukta Öfke ve Öfkeyle Baş Etme. *Çoluk Çocuk Dergisi*. <https://books.google.com.tr/books?id=NvaPDwAAQBAJ&pg=PA19&dq=çocuklarda+öfke+ve+saldırganlık&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjcm1-2w9vxAh-WDsKQKHYPvCQIQ6AEwAXoECAYQAg#v=onepage&q=çocuklarda öfke ve saldırganlık&f=false>
- Scott, S. (2012). Conduct Disorders. In J. M. Rey (Ed.), *IACAPAP E-Textbook of Child and Adolescent Mental Health*. International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions.
- Şipal, F. (2015). Davranım Bozukluğu. In S. Kaner (Ed.), *2Duygusal ve Davranışsal Bozukluğu Olan Çocukların ve Gençlerin Özellikleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şirvanlı, D., Timuçin, Ö., Okan, A., & Üniversitesi, Ü. O. (2010). *Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü*. 65, 101–113.
- Sönmez, N. (2018). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Öğrenciler. In *Özel Eğitim*. Vize Akademik Yayınevi.
- Swanson, J., LE, A., BSG, M., MH, S., LT, H., SP, H., HB, A., A, S., EB, O., JT, M., Q, N., A, H., LL, G., B, H., JH, N., PS, J., B, V., T, W., JN, E., ... HC, K. (2017). Young adult outcomes in the follow-up of the multimodal treatment study of attention-deficit/hyperactivity disorder: symptom persistence, source discrepancy, and height suppression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 58(6), 663–678. <https://doi.org/10.1111/JCPP.12684>
- Tanırkulu, İ. (2019). *Siber Zorbalık*. Anı Yayıncılık.
- Törüner, E. K., & Büyükgönenc, L. (2015). *ÇOCUK SAĞLIĞI TEMEL HEMŞİRELİK YAKLAŞIMLARI*. Nadir Kitap. <https://www.nadiritap.com/cocuk-sagligi-temel-hemsirelik-yaklasimlari-ebur-k-toruner-lale-buyukgonenc-kitap23189209.html>
- Ünver, H., & Fiş, N. P. (2020). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Öfke ve Anksiyete Düzeylerinin Metilfenidat Tedavisiyle İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 195–203. <https://doi.org/10.18863/PGY.757507>
- Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Ankara Üniversitesi]. <https://tezarsivi.com/okul-oncesi-donem-de-gorulen-akran-zorbaliginin-bazi-degiskenler-acisindan-incelenmesi>
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Peer Bullying During Early Childhood *. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(4), 468–483. <http://www.keg.aku.edu.tr>
- Wang, L., Li, J., Guo, S., Xie, N., Yao, L., Cao, Y., Day, S. W., Howard, S. C., Graff, J. C., Gu, T., Ji, J., Gu, W., & Sun, D. (2020). Real-time estimation and prediction of mortality caused by COVID-19 with patient information based algorithm. *Science of the Total Environment*, 727, 138394. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138394>
- Yazıcı, U. K., & Özcan Özel, Ö. (2019). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. In *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınları. https://www.idfix.com/Kitap/Cocuk-Ruh-Sagligi/Prof-Dr-Atalay-Yorukoglu/Egitim-Basvuru/Aile-Cocuk/Aile-Cocuk-/urunno=0000000061082?gclid=CjOKCQjwraqHBhDsARIsAKuGZeGuqeNhBZeRLbMU8MAUNB3wb5qGPp2RzuDijvojy_tC8uBQQfv9vQEAi7SEALw_wcB&gclidsrc=aw.ds